

FRANTZ
FANON DE
VERWORPENEN
VAN DE
AARDE

ten have

FRANTZ FANON

De verworpenen van de aarde

Vertaald door
Joost Beerten

 ten have

I

OVER GEWELD

Nationale bevrijding, nationale wedergeboorte, teruggave van de natie aan het volk, *commonwealth*: welke rubrieken ook gebruikt worden of welke nieuwe formules ingevoerd, de dekolonisatie is altijd een gewelddadig fenomeen. Op welk niveau men haar ook bestudeert – de verhoudingen tussen individuen, de nieuwe namen van sportclubs, de menselijke samenstelling van cocktailparty's, van de politie, van de raden van bestuur van nationale of private banken – de dekolonisatie is heel eenvoudig de vervanging van één 'soort' mensen door een andere 'soort' mensen. Zonder overgang is er een totale, volledige, absolute substitutie. We zouden natuurlijk ook het plotse ontstaan van een nieuwe natie, de vestiging van een nieuwe staat, zijn diplomatieke relaties, zijn politieke en economische oriëntatie kunnen laten zien. Maar we hebben er juist voor gekozen om het te hebben over het soort tabula rasa dat elke dekolonisatie bij aanvang tekent. Haar cruciale belang bestaat erin dat ze vanaf de eerste dag de minimumeis van de gekoloniseerde vormt. Het bewijs voor succes ligt feitelijk in een volledig veranderd sociaal landschap. Het buitengewone belang van deze verandering is dat ze gewild, verlangd, geëist wordt. De noodzaak van deze verandering bestaat in ruwe toestand, heftig en dwingend, in het bewustzijn en het leven van de gekoloni-

seerde mannen en vrouwen. Maar het perspectief van deze verandering wordt ook beleefd, in de vorm van een angstaanjagende toekomst, in het bewustzijn van een ander 'soort' mannen en vrouwen, de kolonisten.

De dekolonisatie die de orde van de wereld wil veranderen is, dat zien we, een programma van absolute wanorde. Maar ze kan slechts het gevolg zijn van een magische handeling, een natuurlijke schok of een minnelijke schikking. De dekolonisatie, dat weten we, is een historisch proces: ze kan met andere woorden slechts begrepen worden, haar inzichtelijkheid vinden, doorzichtig voor zichzelf worden, juist voor zover we de historiserende beweging doorzien die haar vorm en inhoud geeft. De dekolonisatie is de ontmoeting van twee van nature antagonistische krachten die hun originaliteit juist halen uit deze vorm van substantiëring die door de koloniale situatie wordt afgescheiden en gevoed. Hun eerste botsing deed zich voor onder het teken van het geweld, en hun samenleven – meer bepaald de uitbuiting van de gekoloniseerde door de kolonist – werd voortgezet met behulp van bajonetten en kanonnen. De kolonist en de gekoloniseerde zijn oude kennissen. In feite heeft de kolonist gelijk als hij zegt dat hij 'ze' kent. Het is de kolonist die de gekoloniseerde *gemaakt* heeft en die *hem blijft maken*. De kolonist haalt zijn waarheid, dat wil zeggen zijn bezittingen, uit het koloniale systeem.

De dekolonisatie blijft nooit onopgemerkt, want ze heeft betrekking op het zijn, ze verandert het grondig; van toeschouwers, verpletterd in hun niet-essentialiteit, maakt ze bevoorrechte actoren, die op een bijna grandioze manier door het licht van de Geschiedenis gegrepen worden. Ze geeft het zijn een specifiek ritme, dat wordt aangedragen door de nieuwe mensen, door een nieuwe taal, een nieuwe mensheid. Dekolonisatie is werkelijk een creëren van nieuwe mensen. Maar deze creatie ontleent haar legitimiteit niet

aan een of andere bovennatuurlijke macht: het gekoloniseerde ‘ding’ wordt juist mens door het proces waarin het zichzelf bevrijdt.

Dekolonisatie eist dus dat de koloniale situatie volledig in vraag wordt gesteld. Als we haar nauwkeurig willen beschrijven, kan haar definitie samengevat worden in de bekende frase: ‘De laatsten zullen de eersten zijn.’ Dekolonisatie is de juistheid van deze frase onderzoeken. Daarom is elke dekolonisatie, op het vlak van de beschrijving, een succes.

In haar naakte werkelijkheid bezien laat de dekolonisatie overal, tot in haar verste uithoeken, gloeiende kogels en bloedige messen vermoeden. Want de laatsten kunnen slechts de eersten worden na een beslissende, dodelijke confrontatie tussen beide protagonisten. Deze vastberaden wil om de laatsten vooraan de rij te brengen, om ze (te snel, volgens sommigen) de beruchte ladder die een georganiseerde maatschappij typeert te laten beklimmen, kan slechts zegevieren als men alle middelen in de strijd gooit – geweld uiteraard inbegrepen.

Men ontwricht geen maatschappij, hoe primitief ook, met een dergelijk plan, als men niet vanaf het begin – met andere woorden vanaf de formulering van dit plan – beslist alle obstakels die men tegenkomt uit de weg te ruimen. De gekoloniseerde die besluit de stuwende kracht achter dit plan te zijn, het te realiseren, is altijd bereid tot geweld. Sinds zijn geboorte is voor hem duidelijk dat deze gekrompen wereld vol verboden slechts door absoluut geweld in vraag kan gesteld worden.

De koloniale wereld is een verdeelde wereld. Het is wellicht even overbodig om, op het vlak van de beschrijving, te herinneren aan het bestaan van ‘inheemse’ steden en Europese steden, van scholen voor *indigènes* en scholen voor Europeanen, als dat het overbodig is om aan de apartheid in Zuid-Afrika te herinneren.

Als we deze verdeling echter binnendringen, biedt dit minstens het voordeel dat we enkele van haar krachtlijnen aan het licht kunnen brengen. Deze benadering van de koloniale wereld, van haar inrichting en haar geografische verdeling, stelt ons in staat de kamlijnen te bepalen vanwaaruit de gedekoloniseerde maatschappij zal worden gereorganiseerd.

De gekoloniseerde wereld is een wereld die in tweeën gesneden is. De scheidslijn, de grens wordt aangegeven door de kazernes en de politieposten. In de kolonies zijn de aanvaardbare, institutionele gesprekspartners van de gekoloniseerde, de woordvoerder van de kolonist en van het onderdrukkende regime, de politieagent en de soldaat. Het religieuze of lekenonderwijs, de vorming van morele reflexen die van vader op zoon overgeleverd kunnen worden, de voorbeeldige eerlijkheid van arbeiders die na vijftig jaar trouwe dienst gedecoreerd worden, de liefde voor harmonie en wijsheid die worden aangemoedigd, al die esthetische vormen van respect voor de gevestigde orde creëren in kapitalistische maatschappijen een sfeer van onderwerping en remming rond de uitgebuite, wat de taak van de ordehandhavers aanzienlijk vergemakkelijkt. In kapitalistische landen bemiddelen een menigte moralisten, adviseurs en ‘desoriënteerders’ tussen de uitgebuite en de macht. In de koloniale gewesten zijn het echter de politieagent en de soldaat die door hun onmiddellijke aanwezigheid en hun directe, veelvuldige interventies nauw toezicht houden op de gekoloniseerde en hem, met kolfslagen of napalm, aanraden zich vooral niet te verzetten. Zoals men ziet gebruikt de bemiddelaar van de macht een taal van zuiver geweld. De bemiddelaar vermindert de repressie niet, verheelt de overheersing niet. Hij stelt ze tentoon, maakt ze zichtbaar met het goede geweten van de ordehandhavers. De bemiddelaar brengt het geweld binnen in de huizen en de hersenen van de gekoloniseerde.

De wijken waar de gekoloniseerden wonen en de wijken waar de kolonisten wonen zijn niet complementair. Beide zones staan te-

genover elkaar, maar zonder dat ze in een hogere eenheid opgaan. Beheerst door een zuiver aristotelische logica gehoorzamen ze aan het principe van wederzijdse uitsluiting: verzoening is onmogelijk, een van de twee termen is overbodig. De stad van de kolonist is uit harde materialen opgetrokken, volledig van steen en staal. Ze is verlicht, geasfalteerd, uit de vuilnisbakken puilen altijd onbekende, nog nooit geziene, zelfs nog nooit gedroomde resten. De voeten van de kolonist zijn nooit zichtbaar, behalve misschien in de zee, maar je raakt nooit dichtbij genoeg. Het zijn voeten die door stevige schoenen beschermd worden en de straten van hun stad zijn schoon, vlak, zonder putten of kiezels. De stad van de kolonist is voldaan, lui, haar buik altijd vol lekkers. De stad van de kolonist is een stad van witten, van buitenlanders.

De stad van de gekoloniseerde, of toch de 'inheemse' stad, het *village nègre*, de medina, het reservaat, is een onguere plek met onguur volk. Je wordt er om het even waar, om het even hoe geboren. Je sterft er om het even waar, om het even hoe. Het is een wereld zonder ruimte, mensen leven er op elkaar gestapeld, in op elkaar gestapelde krotten. De stad van de gekoloniseerde is uitgehongerd, ze hongert naar brood, vlees, schoenen, steenkool, licht. De stad van de gekoloniseerde is een stad die neerhurkt, knielt, die op de grond ligt. Het is een stad van *nègres*, een stad van *bicots*. De gekoloniseerde kijkt naar de stad van de kolonist met een begerige, afgunstige blik. Dromen van bezit. Alle vormen van bezit: aanschuiven aan de tafel van de kolonist, slapen in het bed van de kolonist, liefst nog met zijn vrouw. De gekoloniseerde is jaloers. De kolonist weet dat, als hij de steelse blik van de gekoloniseerde opmerkt en, bitter maar altijd op zijn hoede, vaststelt: 'Ze willen onze plaats innemen.' Het is waar: er is geen gekoloniseerde die er niet minstens één keer per dag van droomt de plaats van de kolonist in te nemen.

Deze verdeelde, in tweeën gesneden wereld wordt bewoond door verschillende soorten. Het bijzondere van de koloniale con-

text is dat de economische werkelijkheid, de ongelijkheid, het enorme verschil in levenswijzen er nooit in slagen de menselijke werkelijkheid aan het oog te onttrekken. Als je de koloniale context in zijn onmiddellijkheid bekijkt, is duidelijk dat wat de wereld opsplijt eerst en vooral het feit is of je wel of niet tot een bepaalde soort, tot een bepaald ras behoort. In de kolonies is de economische onderbouw ook een bovenbouw. Oorzaak is gevolg: je bent rijk omdat je wit bent, je bent wit omdat je rijk bent. Als het koloniale probleem wordt aangesneden moeten marxistische analyses daarom altijd lichtjes uitgerekt worden. Niet enkel het concept van een prekapitalistische maatschappij, dat zo goed door Marx werd onderzocht, moet hier opnieuw uitgedacht worden. De horige verschilt in essentie van de ridder, maar er is een verwijzing naar het goddelijk recht nodig om dit statusverschil te legitimeren. In de kolonies heeft de vreemdeling die van elders komt zich doen gelden met behulp van zijn kanonnen en machines. Ondanks de geslaagde domesticatie, ondanks de bezetting blijft de kolonist altijd een vreemdeling. Het zijn niet de fabrieken, de eigendommen of de bankrekening die de 'heersende klasse' allereerst karakteriseren. De heersende soort is in de eerste plaats de soort die van elders komt, die niet op de autochtonen lijkt, 'de anderen'.

Het geweld dat ten grondslag lag aan de inrichting van de koloniale wereld, dat onophoudelijk de maat aangaf van de destructie van de 'inheemse' sociale vormen, dat onbelemmerd de referentiekaders van de economie, de levensstijl en de wijze van zich te kleden vernietigde, wordt door de gekoloniseerde opgeëist en omarmd op het moment dat de gekoloniseerde massa besluit eigenhandig geschiedenis te schrijven en zich op de verboden steden stort. De koloniale wereld opblazen is vanaf dan een glashelder beeld voor het handelen, dat binnen het bereik ligt van elk van de individuen uit wie het gekoloniseerde volk bestaat. De koloniale wereld ontwrichten betekent niet dat je na de opheffing van de grenzen doorgangen tussen beide zones gaat construeren. De ko-

loniale wereld vernietigen is niets anders dan een zone afschaffen, haar zo diep mogelijk onder de grond stoppen of haar het land uit zetten.

Stelt de gekoloniseerde de koloniale wereld ter discussie, dan is dat geen rationele confrontatie van standpunten. Het is geen discours over het universele, maar de tomeloze affirmatie van een oorspronkelijkheid die voor absoluut wordt gehouden. De koloniale wereld is een manicheïstische wereld. Voor de kolonist is het niet genoeg om de ruimte van de gekoloniseerde fysiek te beperken, dat wil zeggen met zijn politie en zijn gendarmerie. Als om het totalitaire karakter van de koloniale uitbuiting te illustreren, maakt de kolonist van de gekoloniseerde een soort belichaming van het kwaad.* De gekoloniseerde maatschappij wordt niet alleen beschreven als een maatschappij zonder waarden. Voor de kolonist is het niet genoeg om te bevestigen dat de gekoloniseerde wereld haar waarden verloren heeft of liever dat ze die nooit heeft gehad. Hij verklaart dat de *indigène* ongevoelig is voor ethiek, dat hij geen waarden heeft of waarden negeert. We komen er ronduit voor uit, hij is de grootste vijand van waarden. In die zin is hij het absolute kwaad. Een bijtend middel dat alles vernietigt wat in zijn buurt komt, een corrumperend element dat alles misvormt wat met esthetiek of moraal te maken heeft, een vertegenwoordiger van boze krachten, een onbewust, onverbeterlijk instrument van blinde krachten. En de heer Meyer²¹ kon in alle ernst in de Franse Nationale Vergadering zeggen dat men de Republiek niet moest prostitueren door er het Algerijnse volk in toe te laten. Waarden worden namelijk onherroepelijk vergiftigd en besmet zodra ze in aanraking komen met het gekoloniseerde volk. De gewoonten van de gekoloniseerde, zijn tradities, zijn mythen, vooral zijn my-

---

* In *Zwarte huid, witte maskers – Peau noire, masques blancs* (1952) – hebben we het mechanisme van deze manicheïstische wereld beschreven.

then, zijn juist het teken van deze armoede, van de verdorvenheid van zijn constitutie. Daarom moet DDT, dat parasieten – ziektevectoren – vernietigt, op één lijn geplaatst worden met de christelijke religie, die ketterijen, driften en het kwaad in de kiem smoort. De afname van de gele koorts en de vooruitgang van de evangelisatie zijn twee zijden van dezelfde medaille. Maar de triomfante lijke communiqués van de missieposten zeggen ons in werkelijkheid iets over de diepte van de vervreemding die fermenteert in het gekoloniseerde volk. Ik heb het over de christelijke godsdienst – niemand heeft het recht zich daarover te verwonderen. De Kerk in de kolonies is een Kerk van witte mensen, een Kerk van buitenlanders. Ze roept de gekoloniseerde niet op om de wegen van God te bewandelen, maar wel de wegen van de witte mens, van de meester, van de onderdrukker. En het is bekend dat er in dat verhaal veel geroepen zijn, maar weinig uitverkoren.

Soms bereikt dit manicheïsme zijn logische eindpunt en ontmenselijkt het de gekoloniseerde. Strikt genomen verdierlijkt het hem. Als hij over de gekoloniseerde spreekt, is de taal van de kolonist inderdaad zoölogisch. Hij zinspeelt op het gekronkel van het gele ras, op de kwalijke geuren van de ‘inheemse’ stad, op de horden, de stank, het kweken als konijnen, het gewemel, het gesticuleren. Als de kolonist een beschrijving wil geven of het juiste woord wil vinden, beroept hij zich voortdurend op het bestiarium. De Europeaan struikelt zelden over ‘bloemrijke’ termen. Maar de gekoloniseerde, die het project van de kolonist doorheeft, die het proces dat tegen hem wordt aangespannen doorziet, weet meteen wat hij denkt. De op hol slaande demografie, de hysterische massa's, de gezichten waaruit elke menselijkheid geweken is, de wanstaltige, dikke lijven, die hele reutemeteut waar kop noch staart aan zit, de kinderen die niemand toe lijken te behoren, die luiheid waarmee ze te koop lopen, dit vegetatieve ritme: het maakt allemaal deel uit van de koloniale woordenschat. Generaal de Gaulle heeft het over ‘gele meutes’ en M. Mauriac over zwarte, bruine en

gele massa's die weldra onze kusten zullen overspoelen. De gekoloniseerde weet dat allemaal en ligt iedere keer dat de ander hem een dier noemt in een deuk. Want hij weet dat hij geen dier is. En inderdaad, op het ogenblik dat hij zijn menselijkheid ontdekt, begint hij zich ook te wapenen om haar te laten zegevieren.

Zodra de gekoloniseerde te veel kracht op de trossen zet, zodra hij de kolonist begint te verontrusten, worden er brave zielen afgevaardigd die hem in 'Cultuurcongressen' de bijzonderheden en rijkdommen van de westerse waarden bijbrengen. Maar telkens als het over westerse waarden gaat, doet er zich bij de gekoloniseerde een soort verstijving, een verkramping van de spieren voor. In de dekolonisatieperiode wordt een beroep gedaan op de rede van de gekoloniseerden. Men stelt hun zekere waarden voor, legt hun uitvoerig uit dat de dekolonisatie geen regressie hoeft te betekenen, dat men zich op betrouwbare, gerespecteerde, vaste waarden moet verlaten. Nu wil het toeval dat als een gekoloniseerde een uiteenzetting over de westerse cultuur hoort, hij zijn machete tevoorschijn haalt of er zich toch minstens van vergewist dat die binnen handbereik is. De suprematie van de witte waarden wordt met zo veel geweld bekrachtigd, de triomfantelijke confrontatie van deze waarden met de denk- en leefwijzen van de gekoloniseerden is zo van agressiviteit doordrongen dat, in een rechtvaardige omkering van het lot, de gekoloniseerde slechts in de lach kan schieten als over deze waarden wordt gerept. In de koloniale context geeft de kolonist het afkraken van de gekoloniseerde slechts op als die laatste luid en hoorbaar de suprematie van de witte waarden heeft erkend. In de dekolonisatieperiode drijft de gekoloniseerde massa de spot met deze waarden, beschimpt ze, braakt ze luidkeels uit.

Gewoonlijk blijft dit fenomeen aan het oog onttrokken, omdat sommige gekoloniseerde intellectuelen tijdens de dekolonisatie-

periode een dialoog met de bourgeoisie van het koloniale land zijn aangegaan. In deze periode wordt de autochtone bevolking als een ongedifferentieerde massa gezien. De paar 'inheemse' individuen die de koloniale bourgeois misschien hier en daar hebben leren kennen, kunnen dat beeld niet genoeg bijstellen en een genuanceerdere kijk mogelijk maken. Daarentegen zoekt de koloniale bourgeoisie in de bevrijdingsperiode koortsachtig toenadering tot de 'elites'. Het is met deze elites dat de beruchte dialoog over de waarden wordt aangegaan. Als de koloniale bourgeoisie erachter komt dat ze haar heerschappij over de koloniale landen onmogelijk kan bewaren, besluit ze een achterhoedestrijd aan te gaan op het terrein van de cultuur, de waarden, de techniek enzovoort. Maar men mag nooit uit het oog verliezen dat de overgrote meerderheid van de gekoloniseerde volken ongevoelig blijft voor deze problemen. De wezenlijkste – want meest concrete – waarde voor het gekoloniseerde volk is eerst en vooral het land: het land dat in het levensonderhoud voorziet en dat, uiteraard, waardigheid verschaft. Maar deze waardigheid heeft niets te maken met die van de 'menselijke persoon'. Van deze ideale menselijke persoon heeft hij nog nooit gehoord. Wat de gekoloniseerde op zijn land gezien heeft, is dat men hem ongestraft kon arresteren, slaan, uithongeren. En nooit is er een leraar moraal of een priester opgedoken om de slagen in zijn plaats te krijgen of zijn brood met hem te delen. Voor de gekoloniseerde betekent moralist zijn heel concreet de laatdunkendheid van de kolonist het zwijgen opleggen, zijn openlijke geweld tenietdoen, in één woord: hem volledig van het toneel laten verdwijnen. In de kolonies wordt het fameuze principe dat alle mensen gelijk zijn aanschouwelijk gemaakt zodra de gekoloniseerde stelt dat hij de gelijke van de kolonist is. Als hij nog een stap verder gaat, wil hij vechten om méér te zijn dan de kolonist. In feite heeft hij al besloten om de kolonist te vervangen, om zijn plaats in te nemen. Zoals men ziet, stort een heel materieel en moreel universum in. De intellectueel die van zijn kant de abstract

universele waarden van de kolonist heeft overgenomen, wil vechten voor een vreedzaam samenleven van kolonist en gekoloniseerde in een nieuwe wereld. Maar juist omdat het kolonialisme met al zijn denkpatronen in hem is binnengesijpeld, ziet hij niet in dat de kolonist er, zodra de koloniale context verdwijnt, geen belang meer bij heeft om te blijven, om samen te leven. Het is geen toeval dat, zelfs vóór de Algerijnse en de Franse regering met elkaar aan de onderhandelingstafel gingen zitten, de Europese zogenaamd ‘liberale’ minderheid haar positie al te kennen had gegeven: ze eist niet minder dan het dubbele burgerschap. Door vast te houden aan de abstractie, wil ze de kolonist ertoe veroordelen om een heel concrete sprong in het onbekende te wagen. Laten we er niet omheen draaien: de kolonist weet heel goed dat fraseologie nooit de werkelijkheid kan vervangen.

De gekoloniseerde ontdekt dus dat zijn leven, zijn ademhaling, zijn hartslag dezelfde zijn als die van de kolonist. Hij ontdekt dat de huid van een kolonist niet meer waard is dan de huid van een *indigène*. Kort gezegd veroorzaakt deze ontdekking een wezenlijke schok in de wereld. Heel de nieuwe, revolutionaire zekerheid van de gekoloniseerde vloeit eruit voort. Als mijn leven inderdaad hetzelfde gewicht heeft als dat van de kolonist, dan verlamt of verplettert zijn blik me niet meer, dan jaagt zijn stem me geen angst meer aan. Ik raak niet langer de kluts kwijt in zijn bijzijn. Feitelijk heb ik schijt aan hem. Niet alleen brengt zijn aanwezigheid me niet meer in verlegenheid, maar ik ben dusdanig druk met het spannen van valstrikken dat hem binnenkort niets anders rest dan te vluchten.

De koloniale context, zo zeiden we, kenmerkt zich door de dichotomie die hij de wereld oplegt. De dekolonisatie verenigt deze wereld: door een radicale beslissing ontdoet ze die van haar heterogeniteit, maakt ze haar één op grond van de natie of soms ook van het ras. De bijtende woorden van de Senegalese patriotten die

de manoeuvres van hun president Senghor beschrijven, zijn bekend: 'Wij vroegen om de afrikanisering van de kaders en hop, Senghor afrikaniseert de Europeanen.' Wat betekent dat de gekoloniseerde absoluut onmiddellijk kan zien of de dekolonisatie al dan niet plaatsvindt: de minimumvereiste is dat de laatsten de eersten zullen zijn.

Maar de gekoloniseerde intellectueel maakt varianten op deze vereiste en lijkt daar redenen genoeg voor te hebben: administratieve kaders, technische kaders, specialisten. De gekoloniseerde interpreteert dit nepotisme als evenveel sabotagedaden en niet zelden hoor je, hier en daar, een gekoloniseerde verklaren: 'Het was dus niet de moeite waard om onafhankelijk te worden...'

In de gekoloniseerde streken waar een echte bevrijdingsstrijd werd uitgevochten, waar het bloed van het volk vloeyde en waar de gewapende fase lang genoeg duurde om de intellectuelen aan te moedigen terug te keren naar hun volkse basis, maken we de werkelijke vernietiging mee van de bovenbouw die deze intellectuelen ontleenden aan de koloniale bourgeois-milieus. In haar narcistische monoloog had de koloniale bourgeoisie met behulp van haar academici diep in de geest van de gekoloniseerde verankerd dat essenties – westerse essenties, welteverstaan – eeuwig zijn, in weerwil van alle vergissingen die aan de mens kunnen worden toegeschreven. De gekoloniseerde aanvaardde de juistheid van deze ideeën, en in een plooi van zijn hersenen was een oplettende wachter te vinden wiens taak het was de Grieks-Latijnse sokkel te verdedigen. Maar in de bevrijdingsstrijd, op het moment dat de gekoloniseerde weer voeling krijgt met zijn volk, wordt deze kunstmatige wachter aan stukken geslagen. Alle mediterrane waarden, die triomf van de menselijke persoon, van de helderheid en het Schone, worden kleurloze, levenloze prullen. Al deze uiteenzettingen verschijnen als een klun van dode woorden. Deze waarden die de ziel leken te verfijnen, blijken onbruikbaar omdat ze niets te maken hebben met de concrete strijd waarin het volk verwickeld is.

En in de eerste plaats het individualisme. De gekoloniseerde intellectueel had van zijn meesters geleerd dat het individu zich moet laten gelden. De koloniale bourgeoisie had de geest van de gekoloniseerde het idee ingestampt van een maatschappij van individuen waar iedereen zich in zijn subjectiviteit opsluit en rijkdom in het denken ligt. Maar de gekoloniseerde die het geluk heeft om gedurende de bevrijdingsstrijd in het volk op te gaan, ontdekt de onjuistheid van deze theorie. De organisatievormen van de strijd geven hem al een ongewoon vocabulaire in. Woorden als ‘broeder’, ‘zuster’, ‘kameraad’ zijn door de koloniale bourgeoisie verbannen. Want in hun denken is mijn broeder mijn portefeuille en mijn kameraad mijn combine. In een soort autodafe woont de gekoloniseerde intellectueel de vernietiging van al zijn idolen bij: het egoïsme, de arrogante verwijten en de idiote infantiele behoefte om altijd het laatste woord te hebben. Deze gekoloniseerde intellectueel, geatomiseerd door de koloniale cultuur, ontdekt ook de samenhang van de dorpsvergaderingen, de dichtheid van de volkscomités, de buitengewone vruchtbaarheid van de wijk- en celvergaderingen. Een persoonlijke aangelegenheid wordt vanaf nu een collectieve aangelegenheid, omdat we in werkelijkheid ofwel *allemaal* door de Franse legionairs ontdekt – en dus afgeslacht – worden ofwel *allemaal* gered. Het ‘ieder voor zich’, dat heilsmodel van de atheïst, is in deze context verboden.

Sinds enige tijd wordt er veel over ‘zelfkritiek’ gesproken; maar weten we dat dit allereerst een Afrikaanse instelling is? Of het nu gaat om *djemaas*²² in Noord-Afrika of om bijeenkomsten in westelijk Afrika, de traditie schrijft voor dat conflicten die in een dorp losbarsten publiekelijk besproken worden. Het gaat uiteraard om een collectieve zelfkritiek, niettemin met een vleugje humor, omdat iedereen ontspannen is en we in laatste instantie allemaal hetzelfde willen. Berekening, ongemakkelijke stiltes, heimelijke bedoelingen, slinkse gedachten, geheimdoenerij: de intellectueel geeft het allemaal op naarmate hij zich dieper in het volk onder-

dompelt. Terecht kunnen we dan zeggen dat op dit niveau de gemeenschap al triomfeert, dat ze haar eigen licht, haar eigen rede produceert.

Maar het gebeurt dat de dekolonisatie plaatsvindt in streken die door de bevrijdingsstrijd niet genoeg door elkaar werden geschud: daar tref je dezelfde gehaaide, lepe, gewiekste intellectuelen aan. Het gedrag en de denkvormen die ze in hun omgang met de koloniale bourgeoisie hebben opgepikt, is bij hen intact gebleven. Gisteren nog de verwende kinderen van het kolonialisme, vandaag die van de nationale overheid, organiseren ze de plundering van de nationale rijkdommen. In de thans nationaal geworden ellende werken ze zich nietsontziend op door handeltjes en legale diefstal: import-export, naamloze vennootschappen, spelen op de beurs, nepotisme. Ze dringen aan op de nationalisering van de handel, wat wil zeggen dat markten en goede zakendeals voor de nationale inwoners gereserveerd moeten blijven. Dogmatisch verkondigen ze dat het hoogstnoodzakelijk is de plundering van de natie te nationaliseren. In deze dorre nationale periode, deze zogenaamde fase van soberheid, wekt het succes van hun geplunder al snel de woede en het geweld van het volk op. In de huidige Afrikaanse en internationale context ontwikkelt dit miserabele, onafhankelijke volk in versneld tempo een nationaal bewustzijn. Het zal niet lang duren voordat ook kleingeestige individuen dit begrijpen.

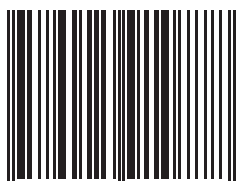
Om de cultuur van de onderdrukker te assimileren en er zijn geluk in te beproeven, heeft de gekoloniseerde concessies moeten doen. Hij heeft onder andere de denkvormen van de koloniale bourgeoisie moeten overnemen. Dat merk je in het onvermogen van de gekoloniseerde intellectueel om een dialoog aan te gaan. Want hij is niet in staat om zichzelf niet-essentieel te maken tegenover het object of het idee. Als hij echter te midden van het volk militeert, valt hij van de ene verbazing in de andere. Hij wordt letterlijk ontwapend door de eerlijkheid en oprechtheid van het volk.

Voortdurend ligt echter het gevaar op de loer dat hij de demagoog gaat uithangen. Hij verandert zichzelf in een soort jaknikker – een *beni-oui-oui* – die instemt met elk woord van het volk, dat door hem tot een onfeilbaar oordeel wordt getransformeerd. Maar de fellah, de werkloze of de hongerlijder maken geen aanspraak op de waarheid. Ze zeggen niet dat ze de waarheid zijn, want ze zijn die in hun wezen zelf.

In deze periode gedraagt de intellectueel zich objectief als een vulgaire opportunist. In feite is zijn geknoei niet opgehouden. Voor het volk gaat het er nooit ofte nimmer om hem af te wijzen of in het nauw te drijven. Wat het volk vraagt, is dat men alles deelt. De integratie van de gekoloniseerde intellectueel in de volksmassa wordt vertraagd, omdat hij een vreemde obsessie met details heeft. Niet dat het volk iets tegen analyse heeft. Het heeft graag dat men het dingen uitlegt, het begrijpt graag de samenhang van een redenering, het ziet graag waar het naartoe gaat. Maar bij aanvang van zijn samenleven met het volk geeft de gekoloniseerde intellectueel voorrang aan het detail en vergeet hij de inzet van de strijd: de nederlaag van het kolonialisme. Meegezogen in de veelvormige beweging van de strijd heeft hij de neiging om zich te fixeren op lokale taken die hij vol vuur, maar bijna altijd te pedant op zich neemt. Hij ziet niet steeds het geheel. Hij smokkelt de noties van disciplines, specialismen, vakgebieden binnen in die verschrikkelijke meng- en maalmachine die een volksrevolutie is. Terwijl hij zich voor specifieke frontlijnkwes-ties inzet, verliest hij weleens de eenheid van de beweging uit het oog, en in het geval van een lokale mislukking slaat soms de twijfel of zelfs de wanhoop toe. Het volk neemt echter vanaf het begin globale standpunten in. Land en brood: wat moeten we doen voor land en brood? En dit koppige, schijnbaar beperkte, bekrompen aspect van het volk vormt ten slotte het rijkste, efficiëntste werkmodel.

In 1961 werd Frantz Fanons *Les damnés de la terre* voor het eerst gepubliceerd. Het boek behoudt zijn relevantie vanwege voortdurende uitdagingen op het gebied van kolonialisme, racisme en ongelijkheid. Fanon biedt scherp inzicht in de situatie van gekoloniseerde volkeren, belicht de rol van geweld binnen de context van dekolonisatie en pleit voor de deconstructie van opgelegde koloniale identiteiten. *De verworpenen van de aarde*, met een voorwoord van Jean-Paul Sartre, dient als een inspiratiebron voor degenen die streven naar een rechtvaardigere wereld en nadenken over de complexiteit van dekoloniale strijd.

FRANTZ FANON (1925-1961) was een Frans-Martinikaanse filosoof, psychiater en revolutionair. Zijn werk heeft wereldwijd intellectuelen en activisten geïnspireerd in hun streven naar sociale rechtvaardigheid en bevrijding. Zijn diepgaande analyses hebben een blijvende impact op het denken over kolonialisme, racisme en emancipatie.

9 789025 910778 >

**'EUROPEANEN, SLA
DIT BOEK OPEN, GA
ERIN BINNEN. NA
EEN PAAR PASSEN IN
HET DUISTER ZULT
U VREEMDELINGEN
ROND EEN VUUR
ZIEN ZITTEN. KOM
DICHTERBIJ, LUISTER...'**

– Jean-Paul Sartre

**'DE MEEST
OVERTUIGENDE
THEORETICUS
VAN RACISME EN
KOLONIALISME
VAN DEZE EEUW.'**

– Angela Davis